

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд „Морален избор и дилеми при провеждането на дородова генетична селекция“ на Любослава Владимирова Костова за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.3.

Философия

от проф. д-р Христо Петков Тодоров, департамент „Философия и социология“ на НБУ

Дисертационният труд на Любослава Владимирова Костова „Морален избор и дилеми при провеждането на дородова генетична селекция“ е с обем от 204 страници. Трудът се състои от въведение, четири глави, заключение, две приложения и списък на цитираната литература. В списъка на цитираната литература са посочени заглавията на 248 книжни и 14 електронни публикации на български и английски език.

Дисертацията на Любослава Костова е посветена на един съществен проблем от областта на съвременната биоетика. Става дума за един от онези морални проблеми, които възникват по силата на развитието на модерни медицински методи на диагностика, профилактика и лечение. В случая се проблематизира преди всичко моралната допустимост на практиката на дородовото диагностициране на риска от бъдещи сериозни наследствени заболявания. По презумпция знанието за риска от такива заболявания трябва да стане основа за своевременното вземане на решение за евентуално прекъсване на бременността в случаи когато този риск се оцени като висок. Така общата интенция, „вградена“ в един на пръв поглед само *диагностичен* метод, се оказва всъщност дородовата *селекция*. В това е и сърцевината на моралния проблем – кой, кога, как и при какви условия решава кои бъдещи човешки индивиди имат правото да се родят и да получат шанс да живеят.

Съвсем правилно авторката е видяла и изяснила две еднакво важни страни на проблема, който се повдига с прилагането на дородовата диагностика. Едната страна е доколко изобщо е морално оправдано *да искаме* да имаме знание за рисковете от наследствени заболявания, а другата – след като вече имаме такова знание доколко е оправдано *то да се използва* за селекция. Макар да са взаимосвързани, това са все пак два отделни въпроса. Първият от тях изглежда доста по-лесен за решаване, защото сме свикнали да мислим, че всяко знание само по себе си е добро и желано и е винаги за предпочитане да го имаме, а не да сме лишени от него. Проблем възниква обаче, когато

знанието се придобива *единствено и само* за морално проблематични цели. С оглед на такива цели изобщо не е безсмислено да се пита дали наистина си струва да искаме да придобием това знание. Именно такива съображения са в основата на дискусиите около легализирането на дородовата диагностика в някои страни. Другият въпрос е въпросът за моралната допустимост на селекцията. Трудността на този въпрос се крие в това, че при неговото решаване трябва да се отчитат и претеглят едни спрямо други различни, понякога трудно съвместими блага и интереси. Това става когато изправени пред констатацията на висок риск от тежко, понякога много тежко наследствено заболяване на бъдещото дете, родителите трябва да решат дали да му дадат шанса да живее, натоварвайки себе си с големия, а често и непосилен товар на отглеждането на дете с тежко заболяване или увреждане. Дисертацията на Любослава Костова се занимава с изясняване на комплекса от разнообразни медицински, институционални, социални и нормативни условия, при които се осъществяват тези отговорни морални избори и при които се решават трудни морални дилеми.

В първата глава на работата авторката въвежда общата теоретична рамка, в която тя вижда и разисква проблема за дородовата диагностика и свързаната с нея дородова селекция. Тази е зададена от няколко важни елемента от теорията за модерността на Мишел Фуко и многобройните негови последователи. Авторката е възприела няколко важни понятия на Фуко като „управляемост“, „биополитика“, „медикализация“, „биовласт“ и пр. и се ангажира с няколко крупни негови тези. В очите на Фуко модерността е историческа епоха, в която общественият живот се управлява от действието на могъщите, безлични и неподвластни на индивидите сили на симбиотично свързаните помежду си знание и власт. Тези сили контролират живота на индивидите, схванати като статистическа величина или просто като население, представяйки се под формата на научно обоснована медицинска грижа за живота и здравето. Така обществената власт действа като „се медициназира“. В тази глава авторката възпроизвежда като цяло вярно идеите и концептуалните решения на Фуко. Виждам проблем обаче в това, че това става без критична рефлексия върху тях. Ако беше направена, една такава рефлексия предполагам би разколебала авторката в нейния избор именно на тази концептуална рамка. Една в основата си нихилистична и фаталистична социологическа теория за модерността като тази на Фуко може би дава известно, макар и съвсем не безпроблемно, разбиране за модерната социалност, тя обаче само се докосва до общите условия на *моралния избор* в случаите на дородова селекция без изобщо да засяга нормативната страна на този избор.

Във втората глава се разглеждат утвърдените и широко използвани методи и практики на дородова генетична селекция. Тази част е преобладаващо описателна и е основана на проучването на значителна по обем медицинска литература. Споменатите методи и практики са представени като цяло коректно и с разбиране. Авторката е успяла да представи по адекватен начин и по-особената практика на предимплантационната генна диагностика, която има място само при процедурите на изкуствено оплождане. Друг положителен момент е поставянето на проблематиката на дородовата генетична селекция във връзка с големия Проект за развитие на човешкия геном. Главата е много богата на информация, но струва ми се има какво да се желае що се отнася до организацията на тази информация. Струва ми се например, че щеше да е по-добре ако главата беше започнала с кратката, но полезна част за Проекта за развитие на човешкия геном.

Третата глава се занимава в прекия смисъл на думата с истинската тема на дисертацията – моралния избор и моралните дилеми при дородова генна селекция. Тази глава е построена безупречно. Започва се с изясняване на ключовите понятия за морален избор и морална дилема, след това се разискват аргументите за и против прилагането на дородова генетична диагностика, по-нататък внимателно и диференцирано се разглежда сложния възел от аргументи и контрааргументи за селективен аборт, а по-нататък се развива разбиране за „либерална евгеника“. Тук особено добро впечатление ми направи привличането на грижливо събран и анализиран емпиричен материал от интернет порталите за майчинство, отнасящ се до конкретни морални дилеми. Второто приложение в дисертацията кореспондира именно с тази част.

Последната четвърта глава е посветена на логотерапията на Виктор Франкъл. Тази влиятелна школа в психотерапията е представена коректно и с разбиране. Главата обаче според мен стои малко встрани от главната линия на изследването. Логотерапията само с много уговорки и то косвено може да се отнесе някак към проблематиката на моралния избор и моралните дилеми при дородова селекция, която е разгледана доста изчерпателно в предходната глава.

Какво е постигнато в дисертационния труд на Любослава Костова? Аналитично е разгледан е действителен научен проблем с несъмнена значимост. Намерен е и е приложен адекватен подход към него. Приложени са адекватни на целите на изследването методи. Проучена е голяма по обем значима съвременна научна литература. Отчетени са и са развити по-нататък главните резултати на българската

етическа мисъл при овладяването на изследвания проблем. Направени са обосновани заключения. Композицията на труда, макар и с някои изключения, е логична и отговаря на целите на изследването. Терминологичният език на работата е ясен.

Авторефератът е с обем от 42 страници. Изготвен е според изискванията и отразява точно съдържанието на труда. В него е публикуван и списък на приносите на дисертацията. Тези приноси не навсякъде са формулирани прецизно. Посочени са десет публикации на авторката по темата на дисертацията.

Заявявам, че нямам съвместни публикации с авторката на изследването.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Дисертационният труд на Любослава Владимирова Костова „Морален избор и дилеми при провеждането и дородова генетична селекция“ отговаря на изискванията за придобиването на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.3. Философия. Затова като член на Научното жури аз ще гласувам ЗА присъждането на автора на тази степен.

Подпис:

(проф. д-р Христо П. Тодоров)

София, 22 август 2016 г.